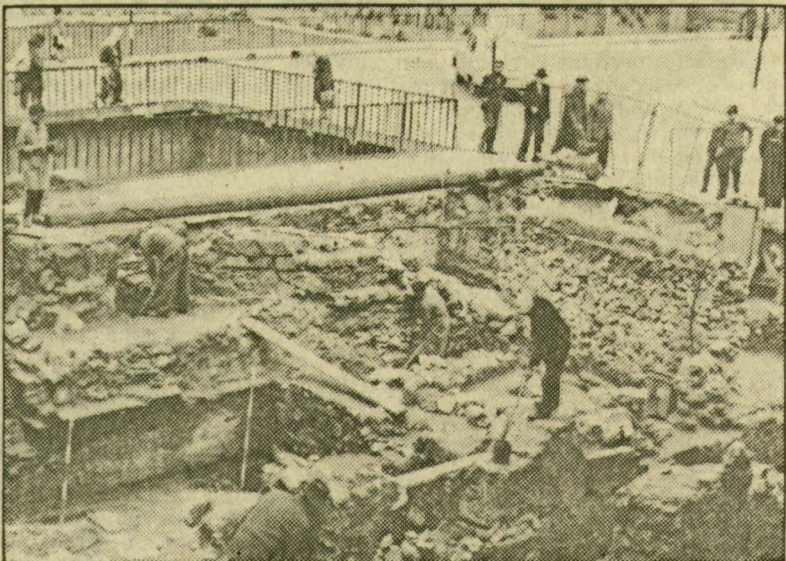

Egy királysír viszontagságai

A székesfehérvári ásatások

Az utóbbi években jelentősen nőtt az érdeklődés múltunk iránt. Bizonyára ennek is köszönhető, hogy a nemzet középkori történetének olyan területére is vetődik egy kis fénycsóva, amelyet eddig elhanyagolt a kutatás. Az Árpád-házi és az úgynevezett vegyes házból származó királyaink és családtagjaik sírhelyeinek tudományos feltárásáról van szó, 1984-ben Székesfehérvárott a Romkertben, a régi bazilika romjai alatt felnyitottak néhány sírhelyet. Az eredmény ismert: lesújtó. Egyszerűen érthetetlen az a bűnös nemtörődomség és kegyeletsértés, amelyet hajdani uralkodóink végső nyughelye körül az ország ez idáig tanúsított. Am az 1984. évi sírfelnyitás mérőföldkönek tekinthető ezen a téren, s talán változik a nemzet vétkes hanyagságáról alkotott kép. Azoknak a nagy királyainknak a csontjai, akik előtt valamikor egész Európa fejet hajtott, megfelelő helyre kerülnek. Olyan környezetbe, amely méltó ahhoz az országhoz, amely Európa legrégebbi államai közé tartozik, s uralkodói egyenrangúak voltak az angol, a francia és a spanyol királlyal.

Egyetlen kivétel azonban akad a Székesfehérvárott elhantolt magyar királyok között: Árpád-házi III. Béla — uralkodott 1173—1196 között —, és első felesége, Antióchiai Chatillon Anna koporsója háborítatlanul érte meg az új kort. Nem találtak rá a törökök, pedig Fehérvár is nyögte vagy másfél századon át az oszmán igát, sem a város visszavétele után garázdálkodó, a királysírokat feldúló, meggyalázó, a török pusztítását betetőző vallon-spanyol zsoldos katonák.

De rábukkantak azok a munkások, akik a püspöki palota melletti artézi kutat javították 1848 nyarán, a magyar szabadságharc hajnalán.

Pontosabban szólva, először csak egy nagy kőablát és néhány oszloptörédeket találtak, de azután az ásatásokat abba kellett hagyni, mert a háború elérte Székesfehérvárt, ahová a horvát bán, Jeliasich hadai vonultak be. Távozásuk után folytatták a kutatást, 1848. december 5-én akadtak rá egy márványkoporsóra. Felnyitva, egy királynő érintetlen csontvázát láthatták benne, az összes felségjelvénnel! A városi tanács leállította a munkát, s értesítette a leletéről a pesti kormányt. Három nap múlva Fehérvárra érkezett Erdy János, a Nemzeti Múzeum régiségtárának tudós őre, és most már az ő felügyeletével folyt tovább a munka, amelynek során a királynő koporsója mellett rábukkantak a másik koporsóra, amelyet december 12-én nyitottak fel. Ebben egy hatalmas termetű király érintetlen csontváza feküdt, ugyancsak az összes felségjelvénnel, halotti koronával stb. E, 194,9 centiméter hosszú, királyi csontvázról csakhamar kiderítették — külön Erdy és külön Pauer János, a múlt kutatásával foglalkozó pap, később fehérvári püspök —, hogy ameddig élt, III. Bélaként uralkodott, mégpedig olyan kitűnően, hogy jövedelme akkora volt, mint a francia és az angol királyé. Ő honosította meg az államigazgatásban az írásbeliséget, esztergomi palotája egyedülálló volt a maga korában. Történészeink szerint legkiválóbb uralkodóink egyike volt.

A leleteket — még két másik sírhelyet is találtak, valószínűleg közeli rokonaikat temették melléjük — még akkor decemberben Pestre, a Nemzeti Múzeumba szállították, bemutatásra, majd tudományos feldolgozásra. A szabadságharc, majd a bukása utáni kor nem kedvezett a feldolgozásnak. A királyi csontok üvegszekrénybe kerültek, a felségjelvények pedig a raktárba.

1862-ben Kubinyi Agoston, a Nemzeti Múzeum igazgatója végigvezette gróf Pálffy Móric helytartót a kiállítási termeken, s büszkén mutatta az üvegszekrényekben őrzött csontokat. Amikor Pálffy meglátta az ömlesztve, rendtelenségben tárolt maradványokat, felháborodott, s azonnal tárgyalásokat kezdett Scitovszky János bíboros hercegprimással és a kancelláriával a királyi hamvak méltó elhelyezése érdekében. Ennek eredményeként, a temetési szertartás után, 1862. július 10-én a királyi pár maradványait, két bádognakoporsóba helyezve, berakták a Budavári Nagybaldogasszony (Mátyás) -templom egy-egy fülkéjébe, az 1848. évi feltáráskor talált férfi és a terhes nő méhében rejlő magzat csontjaival.

Minderre azonban csak akkor derült fény, amikor — 1883. november 10-én — Török Aurél antropológus megkapta a csontokat, hogy már a modern tudomány eszközeivel vizsgálja meg azokat. Sőt ekkor az is nyilvánvalóvá vált, hogy a csontvázakból több darab hiányzott, erősen megsérültek, összekeveredtek, és az állapotos nő csontváza, valamint a férfi koponyája hiányzott. Török Aurél évekig dolgozott azon, hogy III. Bélának és feleségének földi maradványai körül rendet teremtsen, majd megkezdte a küzdelmet a királyi pár méltó elhelyezéseért. Két röpiratot is írt 1897-ben, „Esdő szó a magyar nemzethez a honalapító királyok emlékei iránt való kegyelet ügyében” és „Esdő szózat az országgyűlési képviselőkhez III. Béla király és neje testereklýei végleges nyugalomba tételének ügyében” címmel.

A millenniumi légkörben élő ország végül is kitett magáért. A Mátyás-templom egyik kápolnájában pompás síremléket építettek, ahová 1898. október 21-én, ünnepélyes külsőségek között, az országgyűlés, a magyar és a közös kormány, egyházi és világi főméltóságok, a diplomáciai testületek stb. jelenlétében Vaszary Kólos, hercegprimás és Esztergom bíboros érseke eltemette III. Bélát és a királynét, Antióchiai Annát. Ez a királyi pár már megérkezett végső nyughelyére.

Vajon milyen sors vár a többiekre — Nagy Lajosra, Hunyadi Mátyásra — a tudományos vizsgálatok befejeztével?

CSONKARÉTI KÁROLY

A nehezen fölfogható valóság

„Bizonyos vagyok, hogy verseim sokakhoz szólnak. Tudom azt is, hogy néhány írásom sokaknak nehezen fölfogható vagy majdnem érthetetlen. De nem mindig az én verseimben van a homály, hanem az esztétikailag képzetlenekben és renyhékben. Nem kezdhetjük újra az ábécénél a költészetet. Tanuljanak ők is, legyenek figyelmesek, küzdjenek meg a versért.” Nagy László szavai ezek.

Többször követtem el azt a „büntetést”, hogy négy mondat ismertetése — fölolvassam, táblára írása — után fölvettem a kérdést: fölfogható-e költeménynek ez? Nem döbbsentem meg, amikor a magyar költészet megrendítően szép versei közé tartozó Pilinszky-versre, a Négy sorosra, azt mondták: „Ez bizony nem vers.”

A költők és a költészet nemzetének mondjuk a magyart. Szónokok és tévékommentátorok színezik mondandójukat versidézetekkel, ha lezárul egy tanév, ha kisüt a nap, ha anyák napjára fordul a kalendárium. De négy mondatban nem fedezzük föl a verset. És az archaikus ritmust sem abban, hogy „Tóth Gyula bádognos és vízvezeték-szerelő”. Ugyanígy abban a hitben élünk, hogy a költő mihaszna bohém, aki zöldre festi a haját, ágy alatt alszik, mesterséges örömeiket keres, pózol, és szépeket ír a kikeletről.

Nem. A költészet régóta nem az érzelmek nyelvi kifejezésének ilyen-olyan formába öntött eszköze. Elképesztő, hogy több mint egy évszázada a tapasztalás közvetítője az európai líra, és az irodalomórakon még mindig életrajzokat oktatnak, és azzal tömik a gyerekek fejét, hogy ez hasonlat, ez pedig ellentét. De miért? Mi

haszna van abból a költőnek, hogy azt írja: „a kihűlt talak közeli”?

Mit tud kezdeni ezzel a képpel az, aki korán elhunyt anyákról, bokorrimekről, elkötelezettségről és közérthetőségről hallott csupán irodalmi tanulmányai során? Semmit. Őt nem készítették föl arra, hogy a költészet nem csupán ábrázolni akar, hanem kifejezni, sőt közvetíteni. Lényegéhez híven, a valósághoz hasonló valóság teremtésével kíván szólni a létezés mély összefüggéseiről, hiszen minden művészet gyakorlata az, hogy a lehet kifejezőeszközeivel mondja el a van-t. Nicolas Boileau összefoglaló szavaival:

„A költők sok hamis fortélyra arra jó, Hogy megcsillanjon így szemünkben a való.”

Hazánkban az egy négyzetkilométerre jutó költők száma alighanem a legmagasabb az egész világon. Utcák, terek, iskolák, művelődési intézmények nevezettek el nagy lírikusainkról. Köztereinken költőkről mintázott szobrok. Mégis, a közepszer ízlése uralkodik. Ha ma a költészet napja van, ha ez valóban ünnep, akkor a magyar lírához méltó, igaz szavakkal kell szólni — a minőség védelmében. Nagy László a következő mondattal zárta főtebb idézett gondolatmenetét:

„Megvetem azokat, akik egyetlen hivatásuknak érzik, hogy untalanul egyszerűségből vizsgáztassák le a költőt.”

Szóval, eljött az ideje a minőség forradalmának!

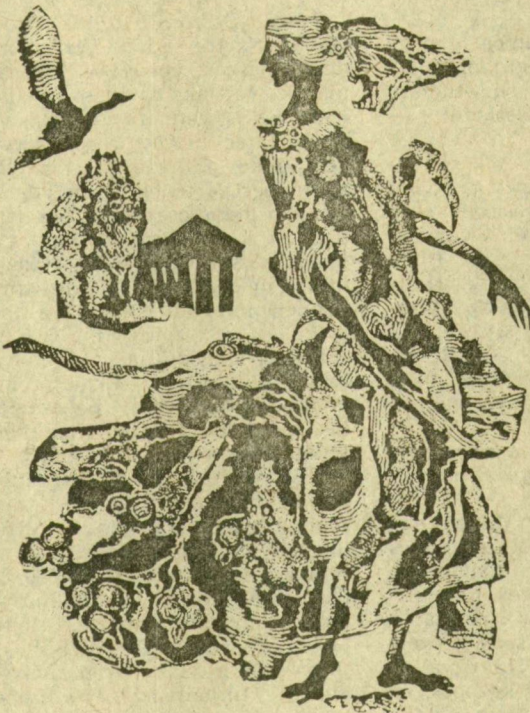
D. I.

BELLA ISTVÁN

Miért a vers?

Verseim

nem arra valók,
hogy díszszekendők legyenek
holmi múltba öltözött,
jelenek csikkzsebében;
— nem dekorációk, s nem is jelszavak,
melyeket, mint a szentek
szájából vöröslő írást,
nem másolnak többé a falakra,
se a szívekre.
— Nem is templomi zászlók, amiket
kiosztanak minden Nagyszombat este
lobogtatni a húsvéti körmenetben;
— nem hallelujázok, a baldachint
nem viszem. Vagyok, aki voltam:
egy a tizenegy közül,
a tanú, aki tudja:
a szívek sziklaüregében fekszik
a megfeszített jövő.
Még nem támad a föl
a Föld.

POLNER ZOLTÁN

Kinga nevére

Te kis napkeleti
infánsnő, álmok
Beatricéje: lángok
sétálnak szemed
árnyas kertjében,

mint a pávák. Öröm
becézget, lányom
s te suhanó felhőket
kergető borzas
kiskutyára vágyódsz.

Sejtelmes mosolyod
fénylő tükrében
fűzfák fésülködnek
s matuzsálemek
álmélkodnak váltig

rügyező szavaid
bölcességén, míg
csillagok szövődésükén
kék idő szövi
gyöngyös jegykendődöt.

LÓDI FERENC

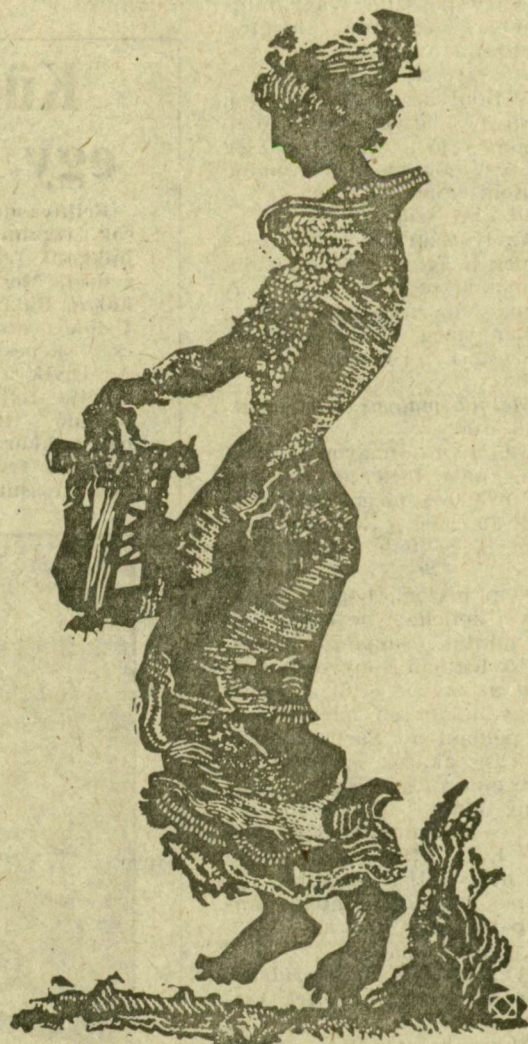
Elvitte arcom...

Lányom, a lányom, legszebb ivadékomb,
harcom, hitem, a hűség is köré fon.
Van nekem három boldogságos csókom...
Hiányuk hordom, beléjük fogódzom,

Lányom, a lányom, legszebb álmódásom,
ha nem volna is, most már kitalálom,
Csak ő vihette el az arcom, énem,
reá testálnám minden küldetésem.

Megáldom, ahogy apja áldja lányát,
ahogy a nomád fogja szívárványát.
Átadta szurok szemem unokámnak,

s már nem vehetnek birtokba az árnyak.
Elvitte arcom, elvitte a lányom,
s így megmaradok túlra a halálon.

KOPASZ MÁRTA METSZETEI